

7

DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIS

IUSTINIANI

IURIS ENUCLEATI EX OMNI VETERE IURE COLLECTI

DIGESTORUM SEU PANDECTARUM

LIBER PRIMUS.

1, 6

I¹

DE IUSTITIA ET IURE.

1 *ULPIANUS libro primo institutionum* Iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat. est autem a iustitia appellatum: nam, ut ele-

16 1 ganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi. Cuius merito quis nos sacerdotes appellet: iustitiam namque colimus et boni et aequi notitiam profiteamur, aequum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu poenarum, verum etiam praemiorum quoque exhortatione efficere cupientes, veram nisi fallor philosophiam, non simulatam affectantes.

2 ²Huius studii duae sunt positiones, publicum et

15 privatum. publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim. publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit³. privatum ius tripartitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut

3 gentium aut civilibus. ⁴Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium, quae

20 in terra, quae in mari nascuntur, avium quoque commune est. hinc descendit maris atque feminae coniunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio: videmus etenim cetera quoque animalia, feras etiam istius iuris peritiam cense-

4 seri. Ius gentium est, quo gentes humanae utuntur. quod a naturali recedere facile intellegere licet, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit.

25 2 *POMPONIUS libro singulari enchiridii* Veluti erga deum religio: ut parentibus et patriae pareamus:

3 *FLORENTINUS libro primo institutionum* ut vim atque iniuriam propulsemus: nam iure hoc evenit, ut

2, 1 quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur, et cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est hominem homini insidiari nefas esse.

4⁵ *ULPIANUS libro primo institutionum* Manumissiones quoque iuris gentium sunt. est autem manumissio de manu missio, id est datio libertatis: nam

5 quamdiu quis in servitute est, manui et potestati suppositus est, manumissus liberatur potestate. quae res a iure gentium originem sumpsit, utpote cum iure naturali omnes liberi nascerentur nec esset nota manumissio, cum servitus esset incognita: sed posteaquam iure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis. et cum uno naturali nomine homines appellaremur, iure gentium tria genera esse coe-

perunt: liberi et his contrarium servi et tertium genus liberti, id est hi qui desierant esse servi.

5 *HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum* Ex hoc iure gentium introducta bella, discretiae gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini positi, aedificia collocata, commercium, emptiones venditiones, locationes conductiones, obligationes institutae: exceptis quibusdam quae iure⁶ civili introductae⁷ sunt.

6 *ULPIANUS libro primo institutionum* Ius civile est, quod neque in totum a naturali vel gentium recedit nec per omnia ei⁸ servit: itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est civile efficitur. ⁹Hoc igitur ius nostrum constat aut ex scripto aut sine scripto, ut apud Graecos: τῶν νόμων ὁ μὲν ἔγγραφοί, ὁ δὲ ἀγραφοί.¹⁰

7 *PAPINIANUS libro secundo definitionum* Ius autem civile est, quod ex legibus, plebis scitis, senatus consultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit. Ius praetorium est, quod praetores introduxerunt adiuvandi vel supplendi vel corrigendi iuris civilis gratia propter utilitatem publicam. quod et honorarium dicitur ad honorem¹¹ praetorum sic nominatum.

8 *MARCIANUS libro primo institutionum* Nam et ipsum ius honorarium viva vox est iuris civilis. ²⁵

9¹² *GAIUS libro primo institutionum* Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium civitatis¹³ est vocaturque ius civile, quasi ius proprium ipsius¹⁴ civitatis: quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud ³⁰ omnes¹⁵ peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur.

10¹⁶ *ULPIANUS libro primo regularum* Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi¹⁷. Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere. 2 Iuris prudentia¹⁸ est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia.

11 *PAULUS libro quarto decimo ad Sabinum* Ius pluribus modis dicitur: uno modo, cum id quod semper aequum ac bonum est ius dicitur, ut est ius naturale. altero modo, quod omnibus aut pluribus in quaque civitate utile est, ut est ius civile. nec minus ius recte appellatur in civitate nostra ius honorarium. praetor quoque ius reddere dicitur etiam cum inique decernit, relatione scilicet facta non ad id quod ita praetor fecit, sed ad illud quod praetorem facere ⁵ convenit. alia significatione ius dicitur locus in quo ius redditur, appellatione collata ab eo quod fit in eo ubi fit. quem locum determinare hoc modo pos-

(1) Sab. 1. 3. 4. 6. 8... *11. *12; Pap. *2. *5. *7. — Inst. 1, 1. — Bas. 2, 1 (2) = Inst. 1, 1, 4 (3) sic dett. cum B, constitit FR (4) = Inst. 1, 2 pr. (5) = Inst. 1, 5 pr. (6) a iure S (7) sic S cum B, introducta F (8) eius Brenemannus cum B (9) = Inst. 1, 2, 3 (10) id

est: legum aliae scriptae, aliae non scriptae (11) sic FR, ab honore dett. (12) Gai. 1, 1 = Inst. 1, 2, 1 (13) civitatis om. Gaius (14) ipsius om. Gaius (15) populos ins. Gaius et Inst. (16) = Inst. 1, 1 pr. § 3. 1 (17) tribuens Inst. cum B (18) iuris prudenti F